

TERMENUL DIN PERSPECTIVA UNEI TERMINOLOGII EXTERNE

MONICA-MIHAELA RIZEA

doctorand, Universitatea din București
monica_rizea21@yahoo.com

0. Perspectiva asupra **termenului** (ca obiect de studiu) delimitează două modele teoretice distincte în terminologie ca știință. Avem în vedere, pe de o parte, **terminologia internă**¹, „tradițională”, **normativă**, inspirată de Eugen Wüster, iar pe de altă parte, terminologia care se prefigurează la începutul anilor '90², numită în lucrările de specialitate **terminologie externă**³.

Prima este o teorie a termenului în condiții **ideale**, cu scopul de a standardiza, de a norma și de a evita comunicarea ambiguă între specialiștii din același domeniu, a doua este o teorie a termenului în condițiile **reale** ale apariției în texte, **de la cele strict specializate, la cele cu grad inferior de specializare**, depășindu-se, de data aceasta, granițele unui anumit domeniu.

Dacă din perspectiva **terminologiei interne** este binecunoscută distincția dintre **termen** (ca obiect de studiu al terminologiei) și **cuvânt** (ca obiect de studiu al lingvisticii), considerându-se că termenul se caracterizează prin monosemantism, spre deosebire de cuvânt, care e virtual polisemantic, interesul manifestat de lexicologi, lexicografi, lingviști și traducători față de termeni și față de textele specializate, în lucrări din ultimele două decenii, face ca, **din perspectivă lingvistică**, o astfel de poziție să devină inadecvată (Cabré 2002: 2)⁴.

Putem vorbi de două perspective distincte:

- a. perspectiva specialistului, care este circumscrisă domeniului (perspectivă intradomenială);
- b. perspectiva lingvistului, situată la nivelul limbii în general, deci în exteriorul domeniilor științifice (perspectivă extradomenială).

Perspectiva extradomenială are drept consecință „ruperea” granițelor dintre domenii, care nu mai sunt percepute ca sisteme închise, lipsite de dinamică internă.

Dacă pentru specialist termenii se definesc prin raportarea la un domeniu științific (situarea într-o structură conceptuală bine delimitată), pentru lingvist termenii se definesc prin raportare la context (lingvistic și extralingvistic),⁵ perspectiva extradomenială, a lingvistului-terminolog fiind legată strict de actualizarea termenilor în discurs.⁶

Asupra termenului există, așadar, atât o perspectivă intradomenială – și atunci vorbim despre un **termen-concept**⁷ (având un loc bine stabilit în ierarhia conceptuală a domeniilor în care se regăsește) și despre absența polisemiei (impusă prin diverse mecanisme)⁸, cât și o perspectivă extradomenială (a nespécialistului în domeniul vizat – lingvist, traducător, vorbitor mediu). Din această a doua perspectivă (care caracterizează și abordarea noastră) avem de-a face cu un **termen-lexem**⁹, care se supune la diverse tipuri de variații conceptual-semantice și contextuale, fiind virtual polisemantic.

1. În acest articol vom studia comportamentul termenului la origine specializat¹⁰ în momentul în care **migrează** spre limba comună, apărând în **texte de circulație largă** (texte cu un grad de specializare inferior, mergând până la vulgarizare, texte aparținând mass-media sau chiar limbii comune). Această situație va fi ilustrată prin analiza termenului INTERFAȚĂ, analiză care se va desfășura, așa cum vom vedea, atât la nivel **paradigmatic 2.**, cât și la nivel **sintagmatic 3.**

Obiectul nostru de cercetare este ceea ce vom numi în continuare **lexic migrator (LM)**, reprezentând totalitatea termenilor-migratori dintr-un domeniu, definit prin opoziție cu **lexicul nucleu (LN)** sau totalitatea termenilor-nucleu dintr-un domeniu.

LM poate apărea atât în textele strict specializate, în comunicarea dintre specialiștii din același domeniu, dar și în discursul de vulgarizare, în comunicarea dintre specialiști în grade diferite și nespecialiști.

La nivelul discursului strict specializat ce caracterizează un anumit domeniu (spre exemplu **D0**, domeniul de origine), vorbim de **termeni migratori** (neglijând sursa migrării) când ne referim la:

- a. termeni care se regăsesc atât în **D0** (domeniul de origine), cât și în alt domeniu/alte domenii de specialitate (domeniu/domenii receptor - **Dr**);
- b. termeni care se regăsesc într-un singur domeniu de specialitate (**D0**), dar care apar și în texte de circulație largă;
- c. termeni care se regăsesc atât într-un domeniu de origine (**D0**), cât și în alte domenii de specialitate (**Dr**), dar și în texte de circulație largă.

Vom numi **termeni nucleu**, termenii care nu îndeplinesc condițiile a., b., c. menționate mai sus, altfel spus, se regăsesc numai în domeniul **D0**. La nivelul discursului strict specializat întâlnim atât **LN** și **LM**, cât și **lexic general (LG)** (prepoziții, conjuncții, adverbe ș.a.).

LM poate fi privit din două unghiuri diferite:

- i. dinspre **discursul strict specializat**, deci din perspectiva domeniului/domeniilor de specialitate în care se regăsesc termenii din **LM**;
- ii. dinspre **limba comună**.

Ceea ce ne interesează în acest articol este analiza **LM** din perspectiva limbii comune.

Așa cum vom vedea, **migrarea**¹¹ termenilor spre limba comună implică o serie de modificări semantice, asociate unui proces de determinologizare în grade diferite, de la simpla „diluție” a sensului specializat, până la adăugarea de conotații. Gradul cel mai înalt al îndepărtării de „nucleul dur” al sensului specializat corespunde, așadar, apariției deviațiilor semantice de tip metaforă sau metonimie, când se manifestă nu numai o extindere a termenilor spre limba comună, ci chiar o asimilare a lor. Așa cum arăta și Bidu-Vrănceanu 2007: 39, determinologizarea nu este însă niciodată totală, păstrându-se „nucleul dur semantic” al termenilor.

Migrarea termenilor dincolo de mediul lor, dincolo de discursul specializat, conduce la dezvoltarea unui tip de polisemie pe care am numit-o **extradomenială**, (fiind studiată în lucrările de specialitate și sub numele de **polisemie externă**¹² sau **dinamică semantică**¹³).

Polisemia extradomenială se manifestă, așadar, în momentul în care termenii trec dincolo de domeniile specializate (fie ele domenii de origine sau domenii receptor), ca urmare a migrării spre **limba comună**.

2. INTERFAȚĂ apare înregistrat în DEX cu sens fizico-chimic și electronic, nementionându-se nimic despre sensul specializat informatic (deși apare deseori actualizat în presa actuală, mult mai frecvent decât aceste sensuri mai vechi, datorită importanței pe care o are fenomenul de informatizare care a cuprins relativ recent și societatea românească) și evident, nici despre sensurile pe care le dezvoltă termenul informatic în relație cu limba comună.

Dintre dicționarele care înregistrează sensul informatic al lui INTERFAȚĂ menționăm **DE** 1993, care-l înregistrează ca s.2. „, *totalitatea dispozitivelor, regulilor și convențiilor cu ajutorul cărora un element al sistemului de calcul comunică fie cu un alt element, fie cu utilizatorul, elementele având caracteristici diferite (ex. interfață grafică, interfață de comunicare)*”. Definiția face referire la SISTEM DE CALCUL, însă dicționarul nu definește nicăieri noțiunea, lucru care ar fi fost esențial, dacă avem în vedere că aceasta acceptă mai multe interpretări chiar în terminologia informatică¹⁴ (polisemie intradomenială, deci).

DEXI 2007 și **MDN** 2008 înregistrează INTERFAȚĂ cu s.2 „, *frontieră convențională între două sisteme sau unități, care permite schimburi de informații după anumite reguli.*” Dacă **MDN** 2008 nu înregistrează în cazul cuvintelor SISTEM și UNITATE și sensurile informatice, un caz aparte îl constituie **DEXI**, care oferă o definiție completă, nefăcându-se apel la alte cuvinte al căror sens specializat (informatic) să nu fie, de asemenea, menționat. SISTEM este indicat sub s. 14, inform., semnalându-se chiar o tipologie a

sistemelor informatice: **sistem expert, sistem mainframe, sistem multiutilizator, sistem de operare**. De asemenea, UNITATE este înregistrat cu s. 9, informatic.

NDU 2008 înregistrează însă numai sensurile informatice, „1. ansamblu de dispozitive, reguli și convenții cu ajutorul cărora un element al unui **sistem de calcul comunică cu altul**; 2. limita comună a două sisteme.” nereflectând astfel realitatea limbii române. Nu se definește termenul SISTEM cu sens informatic.

Toate definițiile menționează marca diastratică, însă, făcând referire la alți termeni pe care nu-i înregistrează cu sens informatic, acestea rămân, în mare măsură, inaccesibile nespecialistului.

3. Situându-ne pe pozițiile **terminologiei externe**, tipul de discurs vizat a fost cel de **vulgarizare**, puțin specializat, făcut de specialiști în grade diferite pentru nespecialiști (sau cel mult inițiați). S-a cercetat arhiva electronică a unor publicații actuale (evitându-se cele cu profil informatic, adresate specialiștilor în domeniu, precum CHIP), reprezentând diverse segmente de presă, pe o perioadă cuprinsă între anul 2004 și aprilie 2008: „22”, „Academia Cațavencu” (A.C.), „Banii Noștri” (B.N.), „Cadran Politic” (C.P.), „Cotidianul” (C), „Jurnalul Național” (J.N.), „România Liberă” (R.L.) „Săptămâna Financiară” (S.F.).

3.1. INTERFAȚĂ apare actualizat în texte cu un **sens informatic** („...O **INTERFAȚĂ** grafică de configurare SELinux și suport pentru Nouveau, alternativa Open Source la driverele video proprietare, accelerate 3D, ale Nvidia.” (A.C. nr. 22, 2007); „Noua **INTERFAȚĂ** a site-ului permite downloadarea unor materiale informative, dar și consultanțe on-line...” (B.N. 15.05.2006); „...design aplicații software - **INTERFAȚĂ** grafica cu user-ul pentru programe End-User;” (B.N. 26.07.2005)), caz în care se manifestă doar o simplă **diluție** a sensului specializat, prin apariția în texte adresate publicului larg.

La prima vedere, se poate crede că utilizarea acestui termen în limbajul presei (scopul fiind reclama, prezentarea produselor într-o lumină favorabilă) ar conduce la apariția lui în contexte nespecifice limbajului specializat (ex. „**INTERFAȚĂ** grafică **intutivă și prietenoasă**”).

O cercetare mai riguroasă arată că avem de fapt de-a face cu o serie de **calcuri semantice**¹⁵, cuvinte folosite frecvent în româna uzuală dobândind, la nivelul discursului specializat informatic, un sens nou, tehnic, după modelul limbii engleze (spre exemplu, atât „prietenoasă”, cât și „intutivă” sunt traduceri ale compuselor englezești **user-friendly**¹⁶, respectiv **intuitive-user**¹⁷ (**INTERFACE**)).

Desigur, și de această dată, în exemplele analizate, sensul nou, strict științific, dobândit de cuvinte mai vechi în limbă (ex. „prietenoasă”) în urma unor transferuri semantice după modelul limbii-donator, engleza, (cuvinte care devin termeni la nivelul discursului specializat informatic al limbii-receptor – în studiul nostru, limba română) suferă (sau activează - vezi comentariul sub nota 15), prin apariția în texte adresate publicului larg, o despecializare, o diluție, având loc, posibil, chiar o contaminare cu sensul nespecializat existent inițial în limbă, situație în care s-ar reface traseul metaforic din limba engleză. Spre exemplu, (interfață) „**prietenoasă**” ar fi perceput de cititorul mediu ca o metaforă¹⁸, analogia (între, să zicem, program și utilizator pe de o parte și doi prieteni) fiind posibilă pe baza semnelor comune „comunicare”, „(bună) înțelegere”. Mai departe, buna comunicare între utilizator și program ar avea ca efect faptul că respectivul program este ușor de înțeles/folosit, ajungându-se, așadar, la sensul indicat de dicționar pe baza unei metonimii (cauză pentru efect). Așa cum arată exemplele de mai jos, **INTERFAȚĂ** este utilizat și în alte contexte, precum „**veselă**”, „**atractivă**”, „**agreabilă**” ș.a („Cu o **INTERFAȚĂ veselă și atractivă**, site-ul este ușor de navigat.” (B.N. 17.01.2005); „Misiunea noastră...de a concepe o **INTERFAȚĂ agreabilă**, la nivel occidental, care să cuprindă toate informațiile într-o formă ușor de găsit și de manipulat.”; „Aplicația Libra Web Banking beneficiază de o **INTERFAȚĂ** grafică **ușor de înțeles, intutivă și nu în ultimul rând, practică**.” (B.N. 27.02.2007); „Această ultimă versiune a fost îmbogățită cu o serie de funcționalități noi, având, în primul rând, o **INTERFAȚĂ intutivă și prietenoasă**...” (B.N. 15.08.2005)), care sunt fie alte metafore obținute prin **derivare sinonimică**¹⁹ (sinonimie în sens larg), chiar la nivelul limbii române, reluând traseul parcurs în engleză, fie alte calcuri semantice după model englezesc²⁰.

Ca urmare a procesului de **informatizare**, **INTERFAȚĂ** își extinde utilizarea și în discursul specializat al altor domenii, precum **telefonie mobilă a., industrie constructoare**

de mașini b., domeniul financiar-bancar c. ș.a, lucru observabil și la nivelul textelor de largă circulație, **INTERFAȚĂ** apărând în combinații cu termeni ce aparțin acestor domenii și suferind, evident, o **aproximare** în diverse grade a sensului specializat (prin utilizarea frecventă în presa actuală): **a.** „Orange și Microsoft au lansat în premieră pe piața românească telefonul Smartphone SPV C500, care oferă un sistem de operare Microsoft Windows Mobile cu **INTERFAȚA** în limba română...” - B.N.17.12.2004; „Vârful de gamă Panasonic, modelul X700, este primul "smartphone" cu [...] **INTERFAȚĂ** pentru card miniSD” - B.N. 06.10.2004, **b.** „Noul BMW Seria 1 are în echipare mai multe dotări [...] cum sunt senzorul de presiune în pneuri, **INTERFAȚĂ** pentru telefonul mobil cu kit pentru hands-free...” - B.N. 29.06.2004 **c.** „Cei care vor să verifice pierderile sau câștigul rezultat în urma diferenței de curs valutar dintre data emiterii și data încasării facturilor au la îndemână o **INTERFAȚĂ** de calcul foarte fiabilă” - B.N. 17.10.2005; „...accesați contul dvs. de la calculatorul personal sau de la orice calculator conectat la internet și efectuați orice operațiune prin **INTERFAȚA** contului dvs. ” - B.N. 02.06.2006 ș.a.²¹.

3.2. Definițiile propuse de NDU („s1. ansamblu de dispozitive, reguli și convenții cu ajutorul cărora un element al unui sistem de calcul comunică cu altul; s2. limita comună a două sisteme.”), care prezintă termenul informatic ca **polisemantic**, pun în evidență cele două nuclee de sens care se propagă la contactul cu limba comună (cărora li se adaugă conotații) respectiv: **3.2.1. legătură, comunicare (între două entități)** și **3.2.2. zonă de legătură, limită comună.**

3.2.1. INTERFAȚĂ = legătură, comunicare, interacțiune („Prin Institutul de Studii Liberale, PNL a fost cel mai aproape de a construi un astfel de cadru instituțional, care să-i asigure în paralel și **INTERFAȚA** cu societatea civilă, și cu mediile academice. ” - 22, nr.841, 2006; „Este adevărat că nu există și nu vom avea niciodată un stat liberal pur, pentru că **INTERFAȚA** dintre stat și economie este inevitabilă...” - 22, nr. 914, 2007; „...am încercat să creăm o serie de entități tip **INTERFAȚĂ** între administrație și cetățean” - 22, nr. 780, 2005; „Potrivit unor clasici ca Adam Smith, “mâna invizibilă” a pieței este tocmai “**INTERFAȚA**” dintre individ și societate;” - 22, nr. 810, 2005); **INTERFAȚĂ = om de legătură** („... se pare că **INTERFAȚA** dintre consultanți și conducerea MEC ar fi fost chiar directoarea de cabinet a ministrului Sereș.” - 22, nr. 873, 2006; „Nu sunt spion, nu pot conduce în operativ spioni. A, pot fi **INTERFAȚA**, pot face legătura constantă cu Planul Național de Informații.” - A.C. nr. 9, 2007); **INTERFAȚĂ = intermediar, mediator, mijlocitor** („Fundațiile corporatiste sunt [...] un fel de **INTERFAȚĂ** care mijlocește între interesele de marketing ale firmelor și nevoile comunităților.” 22, nr. 904, 2007; **ORNIS** este **INTERFAȚA** NATO în relația cu oricine sau orice din România... - 22, nr.693, 2003; „Reprezentarea mea despre ziaristi era că ei trebuie să funcționeze ca niște conștiințe, să fie o **INTERFAȚĂ** între putere și public. ” - 22, nr.762, 2004; „Idealul pâna la urma este ca statul, care este o **INTERFAȚĂ** între actorul cultural și piața occidentală, să dispară cu timpul și relația să se stabilească direct între autorul român și piața străină. ” - 22, nr.916, 2007).

3.2.2. INTERFAȚĂ = zonă de legătură, limită comună, frontieră („Cine să-și mai aducă aminte acum că, doar cu un deceniu în urmă, România era bine instalată în zona gri, **LA INTERFAȚA** dintre Occident și fostul imperiu sovietic? ” - 22, nr.872, 2006; „Ceea ce s-a întâmplat în ultima perioadă a dat peste cap un tip de echilibru strategic temporar instaurat după 1990, **LA INTERFAȚA** spațiului ex-sovietic cu cel al Uniunii Europene. ” - 22, nr.778, 2005; „Se poate însă vorbi, sau ar trebui să se vorbească și de un liberalism aflat **LA INTERFAȚA** cu conservatorismul și cu vederile creștin-democrate. ” -22,nr.882,2007).

4. Termenii informatici precum **INTERFAȚĂ**, frecvent utilizați în presa actuală, pierd caracterul monoreferențial și monosemantic, participând la un proces de lexicalizare, prin dezvoltarea de sensuri conotative ca urmare a migrării spre limba comună. Rezultatul este cu atât mai interesant, cu cât acești termeni informatici, deși frecvent atestați în mass media, nu sunt înregistrați în principalele dicționare generale. Deplasările de sens pornind de la sensurile specializate, informatice, cu importante rezultate din perspectiva **polisemiei extradomeniale**, atestă procesul de lexicalizare și de asimilare a termenilor analizați în limba comună, solicitând înregistrarea lor în dicționarele generale.

NOTE

¹ Pentru distincția *terminologie internă* vs. *terminologie externă* vezi și A. Bidu-Vrănceanu 2007: 19-20, 23-25.

² M. T. Cabré 2003: 170-171 „*This seems to have been the case of the recent history of terminology: the containment of the 1960s, 70s and 80s, has given way to the diversified manifestation of new ideas in the 1990s and the first few years of this century.*”. Să nu uităm că și Gaudin publică *Pour une socioterminologie: des problèmes sémantiques aux pratiques institutionnelles* în 1993.

³ Ceea ce numim **terminologie externă** se reprezintă printr-un ansamblu de teorii, desemnând ceea ce H. Béjoint 2000: 6, 15 numea la modul general *terminologies d'un nouveau genre* (fie că este vorba de *socioterminologie* (F. Gaudin 1993, 2003, Yves Gambier 1993), de *terminologie textuală* (M. Slodzian 2000, M. L'Homme 2005, A. Condamines și J. Rebeyrolle 1997) sau de *teoria comunicativă a terminologiei* (M.T. Cabré 2003)) care au în comun **reconsiderarea rolului lingvisticii în terminologie**, care nu mai este unul secundar, limitat la activitatea de **normare** tehnico-științifică (de exemplu, acordarea de denumiri noilor concepte) sau lingvistică (adecvarea denumirilor termenilor la specificul limbii, implicit protejarea împotriva încorporării abuzive de cuvinte străine în terminologiile naționale – vezi M. T. Cabré 1999: 61). Metoda proprie acestei orientări este **prioritar lingvistică** (A. Bidu-Vrănceanu 2007: 25), **terminologia externă** fiind **descriptivă**, spre deosebire de **terminologia internă**, „**tradițională**” care este **normativă**. **Obiectivul** terminologiei externe este, așadar, „înregistrarea, explicarea, descrierea termenilor specializați din diverse domenii, **în sine sau în relația cu limba comună**.” (A. Bidu -Vrănceanu 2007: 31.)

⁴ Vezi și M. Bouveret 1998: 16 « *L'affirmation de la terminologie selon laquelle le terme et le signe sont différents en soi est réductrice d'un point de vue linguistique.* », M. L' Homme 2003 : 154 “*From a linguistic point of view, at least, terms behave like words.*” și M.T.Cabré 2000: 33 « *Selon notre conception du terme, le fait d'affirmer que les termes ne sont pas polisémiques mais que, par contre, les mots le sont, n'a aucun fondement.* ».

⁵ Vezi și M. Bouveret 1998: 16 « *Le terme ne produit pas du sens strictement à partir de sa place dans un système conceptuel, mais que le contexte, linguistique et extralinguistique, détermine aussi son sens.* », M. L' Homme 2003: 153 “*Terms are not „context-independent” units per se, they can only be envisaged as such for particular applications for which this viewpoint is necessary. On the contrary, many terms are heavily „context-dependent” units and have to be described according to their function in a particular text.*”

⁶ Reținem din acest punct de vedere precizarea făcută de Condamines și Rebeyrolle 1997: 4 « *Notre incompétence dans les domaines étudiés nous oblige à étudier la langue à travers ses actualisations, telle qu'elle se manifeste dans les corpus. Nous n'avons accès qu'à du discours* ».

⁷ A. Toma 2006: 332-333.

⁸ Din punctul de vedere al **terminologiei interne**, unde, pentru a se atinge obiectivul asigurării unei comunicări nonambigue între specialiști, era necesară definirea limbajelor de specialitate în opoziție cu limba naturală și, implicit distingerea termenului, de cuvânt, **polisemia** este considerată o anomalie, o „imperfecțiune” (H. Béjoint 1989: 406 « *En tous cas, pour ces terminologues, si la polysémie existe dans une terminologie, elle est vue comme une imperfection qui empêche le bon fonctionnement de la communication - ce qui est aussi difficile à prouver qu'à réfuter - et qu'il faut donc éliminer aussi tôt que possible.* ») care se cere rezolvată, pe cât posibil, prin **omonimie** (M. Slodzian 2000: 72 « *La ruse qui consiste à résoudre systématiquement la polysémie par l'homonymie [...] refuser la polysémie, c'est aussi refuser la diachronie.* ») și printr-o perspectivă **sincronică** (M.T.Cabré 2000: 7 « *La TGT (Théorie Générale de la Terminologie) ne s'attache pas non plus à l'étude de l'évolution des concepts. La TGT considère que les concepts sont statiques. Et s'ils ne le sont pas, la perspective strictement synchronique qu'elle adopte les traite de cette façon.* »), domeniile fiind concepute ca sisteme închise, statice.

⁹ **Terminologia externă** se distinge în principal de terminologia tradițională prin **viziunea asupra termenului**: **1.** ca nefiind radical distinct de cuvânt, diferențele care se admit fiind de natură pragmatică sau pur și simplu metodologică, **2.** ca nefiind o simplă etichetă atașată lucrului pe care-l desemnează, ci o unitate destinată funcționării într-un mediu lingvistic (limba, sau, mai exact, discursul de specialitate) și într-un mediu social (H.Béjoint și Ph.Thoiron: 2000: 16)), implicit **3.** situarea termenului în discurs, în contextul lingvistic și comunicativ real (M.L' Homme 2003: 153 „*termenii sunt unități dependente de context și trebuie să fie descrise din punctul de vedere al funcției pe care o îndeplinesc în text*”), ceea ce conduce la **4.** admiterea unei variații termonologice la nivel textual și intertextual (M.Sludzian 2000: 75 și 69 „*realitatea textelor demonstrează frecvența variației terminologice*” și « *la montée inexorable de la polysémie* », datorată în principal **comunicării între domenii**.”), așadar la **5.** acceptarea polisemiei terminologice ca fenomen natural (M.Bouveret 1998: 6,

8: « *La deuxième hypothèse met en question le principe de monosémie du terme en mettant en avant le fait que les dysfonctionnements que connaît le terme ne sont rien d'autre que le fonctionnement normal de tout signe de langue naturelle. [...] En réalité, le terme est sujet à la synonymie et à la polysémie, à tous les «dysfonctionnements» que connaissent les dénominations de langue commune. Tout terminologue dans sa pratique en rencontre de nombreux cas. Le terme n'est donc pas intrinsèquement monosémique, et en cela distinct du signe. »).*

¹⁰ Am ales un domeniu de mare interes în societățile actuale, **informatica**, fiind recunoscut, așa cum afirma și R. Zafiu 2001: 86, faptul că „*limbajul informaticii reprezintă astăzi, nu numai pentru limba română, limbajul tehnic cu cea mai spectaculoasă ascensiune și cu cel mai puternic impact asupra limbii comune.*“

¹¹ Ne raportăm la MIGRARE ca la un proces ce se desfășoară fie între domeniile de specialitate, fie între domenii de specialitate și limba comună. Obiectul acestei cercetări îl face cea de-a doua situație, care se manifestă în contextul actual al cunoașterii, când științele au un public din ce în ce mai larg, ca urmare a interesului manifestat de către nespecialiști, care solicită accesul la cât mai multe informații din diverse domenii, în această „societate a cunoașterii” (**société du savoir**), unde fiecare trebuie să se țină la curent cu descoperirile științifice și tehnice (I. Meyer și K. Mackintosh 2000: 201; A. Bidu-Vrânceanu 2007: 16). Migrarea termenilor dinspre domeniile de specialitate spre limba comună poate da naștere fenomenului studiat de noi ca **polisemie extradomenială**.

¹² A. Bidu-Vrânceanu 2007: 112.

¹³ A. Bidu-Vrânceanu 2003: 291-298; A. Stoichițoiu-Ichim 2006: 11-17. În lingvistica europeană fenomenul mai este semnalat și sub denumirea de **neologie semantică** (M.F. Mortureux 1997: 117-120), **schimbare de sens** sau **tropi** (V. Nyckees 1998: 105-133; A. Lehmann și F. Martin-Berthet 1998: 78-90), **evoluția sensului** (A. Nicklas-Salminen 2003: 159-165) sau, la modul general, de **conotații** (B. Spillner 1994: 53).

¹⁴ Vezi spre exemplu, **Dicționar de informatică** 1981.

¹⁵ Problema calcurilor semantice la nivelul terminologiei informatice (românești) este discutată și de R. Trif 2006:148, care atrage atenția și asupra faptului că „*aceste sensuri noi, căpătate sub influență engleză de cuvinte (mai) vechi în română vor trebui luate în considerare la alcătuirea viitoarelor dicționare explicative generale ale limbii române, întrucât ele constituie o sursă extrem de importantă a polisemiei.*”. Facem mențiunea că, în general, astfel de sensuri (specializate în relație cu limba comună, dar **despecializate** în relație cu domeniile cărora se revendică – deoarece migrarea spre **LC** atrage o diluție a sensurilor, o aproximare în diverse grade), ar trebui înregistrate în dicționarele **generale**, doar dacă sunt atestate frecvent în texte de largă circulație, cu alte cuvinte, dacă suferă o despecializare prin utilizarea repetată a **termenilor** (ne referim la acele cazuri în care cuvinte uzuale sunt **terminologizate** în limbajul informatic românesc pe baza unor calcuri semantice, după modelul limbii engleze) în texte adresate publicului larg (cel mult inițiat). Altfel spus, (doar) când sensul specializat suferă o „diluție”, prin utilizarea frecventă în presa actuală, este nevoie de înregistrarea lui în dicționarele generale sub marca *info.*, conducând, în momentul în care este vorba de un cuvânt mai vechi în limbă, la dezvoltarea **polisemiei (extradomeniale)**. Este adevărat că, probabil, în cazul **informaticii**, recurgerea la cuvinte uzuale este o metodă utilizată de specialiști tocmai în scopul transformării terminologiei informatice într-una cât mai accesibilă publicului larg, ceea ce ar implica faptul că noii termeni astfel creați vor fi cu siguranță utilizați în texte de largă circulație (vezi și cazul comentat de I. Meyer și K. Mackintosh 2000, când specialiștii din domeniul informaticii decid să reintegreze termeni care sunt utilizați frecvent în limba comună, în scopul de a profita de popularitatea lor – de unde tendința de a se recurge la ceea ce este **uzual, familiar** publicului). Desigur, între deziderat și realitatea textelor vor exista adesea neconcordanțe. În cazul termenilor informatici astfel creați prin recurgerea la cuvinte uzuale, fiind, am putea zice, orientați către public, „diluția” ar fi (**teoretic** cel puțin) implicită, dar ei apar și în discursul strict specializat, având, așadar, atât o dimensiune conceptuală, strict specializată, cât și una pregătită pentru publicul larg. Deci, în cazul acestui tip de termeni, „diluția” nu ar fi un fenomen secund, accidental, ci unul implicit, un efect scontat chiar de la conceperea termenului. Termenul de acest gen s-ar dori să aibă de la început două fațete, activabile, pe rând, în funcție de tipul de discurs și de gradul de specializare a lectorului.

¹⁶ Vezi, spre exemplu, definiția din Webster's New World College Dictionary, 2009: „*easy to use, operate, or understand: said esp. of computer hardware, programs, etc.*”.

¹⁷ Vezi, spre exemplu K.B. Bærentsen 2000: 32 „*Hence an intuitive interface may be defined as an interface, which is immediately understandable to all users, without the need neither for special knowledge by the user nor for the initiation of special educational measures. Anybody can walk up to the system; see what kind of services it affords, and what should be done in order to operate it. While operating the device, navigation and manipulation of the system interface should proceed without the*

need for conscious awareness of the sensory- motor operational aspects of the interface. Since this definition presupposes an initial knowledge by the user of the kinds of functions embodied in the technology, this degree of intuitivity is probably not achievable. Indeed it will be unattainable in principle, inasmuch as the development of information technology is very fast. It is therefore necessary to supplement the definition of an intuitive interface with the availability of functions supporting learning of unknown functions and their operation, but in a way that is not perceived as “teaching” or “education”. Learning must be a spontaneous product of the activity of use.”

¹⁸ Este vorba, evident, de o diluție a sensului specializat; chiar dacă sensul metaforic poate fi decodat mai mult sau mai puțin de vorbitorul mediu, o *interfață intuitivă*, spre exemplu, nu poate avea aceeași relevanță pentru acest tip de vorbitor ca pentru un specialist (aproximare la nivelul interpretării).

¹⁹ I. Coteanu, 1985: 58-59: „*Procedeul constă în asocierea termenului care conține o noutate cu seria lui semantică*”.

²⁰ Spre exemplu, în engleză, **discursul specializat informatic** presupune contexte precum **attractive** sau **happy INTERFACE**: “a human robot interface, called *the attractive INTERFACE*, which promotes rich encounters between humans and robots. Considering the expected participation of robots in human society, the interface employs not only communication devices, like a speech synthesis system, but also a mechanism to promote the rich encounters. This key mechanism of the attractive interface is an agent migration mechanism that employs a personal CG agent as the interface between human and robot.” (Imai M. et al. 1999: 124).

²¹ Există, în acest caz, două situații distincte: **1.** informatizarea altor domenii determină o polisemie interdomenială de tipul celei discutate de A.Toma 2000: 100-101 (cu referire la împrumutul lexical prin matematizare), manifestată, deci, la nivelul discursului specializat al domeniilor-receptor. Aceste contexte (care grupează termeni aparținând mai multor terminologii) ajung să fie transferate chiar în texte de circulație largă (vezi exemplele analizate), având loc o despecializare, o diluție a sensurilor specializate. Când sensul specializat suferă o diluție, prin utilizarea frecventă în presa actuală, este nevoie de înregistrarea lui în dicționarele generale sub marca *info.*, conducând, în momentul în care este vorba de un cuvânt mai vechi în limbă, la dezvoltarea **polisemiei (extradomeniale)**. și **2.** termenii, în **contextul permisiv al limbii comune**, ajung, **accidental**, în relație cu alți termeni despecializați aparținând altor domenii de specialitate, pasul următor **putând fi** terminologizarea într-un domeniu adoptiv.

BIBLIOGRAFIE

- Bærentsen, K.B. (2000): Intuitive User Interfaces – *Scandinavian Journal of Information Systems*, vol. 12, p. 29-60.
- Béjoint, H. (1989): A propos de la monosémie en terminologie – *Meta*, XXXIV, 3, p. 405-411.
- Béjoint, H., Ph. Thoiron (2000): *Le sens en terminologie* – Lyon: Presses Universitaires de Lyon.
- Bidu-Vrânceanu, A. (2000): *Lexic comun, lexic specializat* – București: EUB.
- Bidu-Vrânceanu, A. (2003): Dinamica sensurilor cuvintelor românești din 1990 până în 2002 – Pană Dindelegan, G. (coord.): *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* – București: EUB, p.291 ș.u.
- Bidu-Vrânceanu, A. (2007): *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte* – București: EUB.
- Bouveret, M. (1998): Approche de la dénomination en langue spécialisée – *Meta*, XLIII, 3, p.1-18.
- Cabré, M. T. (1998): *La terminologie. Théorie, méthode et applications* – Ottawa: Presses de l'Université d' Ottawa et Armand Colin.
- Cabré, M. T. (1999): Do we need an autonomous theory of terms? – *Terminology* vol. 5, nr. 1, John Benjamins Publishing Company, p. 5–19.
- Cabré, M. T. (2000): *Sur la représentation mentale des concepts: bases pour une tentative de modélisation* – Béjoint, H., Ph. Thoiron, p. 20-37.
- Cabré, M. T., A. Adelstein (2002): The Specificity of Units with Specialized Meaning: Polysemy as Explanatory Factor – *D.E.L.T.A.*, nr. 18: ESPECIAL, São Paulo, p. 1-25.
- Cabré, M. T. (2003): Theories of terminology. Their description prescription and explanation – *Terminology* vol. 9, nr. 2, John Benjamins Publishing Company, p. 163-199.
- Condamines A., J. Rebeyrolle (1997): Point de vue en langue spécialisée – *Meta*, XLII, 1, p. 174-184.
- Coteanu, I. (1985): *Limba Română Contemporană. Vocabularul* – București: Editura Didactică și Pedagogică, p. 58-59.
- Gambier, Y. (1993): Présupposés de la terminologie: vers une remise en cause – *TEXTconText* 8/3-4,

- p.155-176.
- Gaudin, F. (1993): *Pour une socioterminologie: Des problèmes pratiques aux pratiques institutionnelles* – Rouen: Publications de l'Université de Rouen.
- Gaudin, F. (2003): *Socioterminologie. Une approche sociolinguistique de la terminologie* – Bruxelles: Edition Duculot.
- Imai, M., T. Ono, T. Etani (1999): Robot and Human Interaction – *8th IEEE International Workshop on Volume*, p. 124 – 129.
- L'Homme, M. (2005): Sur la notion de 'terme' – *Meta*, L, 4, p. 1113-1132.
- Lehmann, A., Martin-Berthet, F. (1998): *Introduction a la lexicologie. Sémantique et morphologie* – Dunod, p. 78-90.
- Meyer, I., K. Mackintosh (2000): *L' étirement du sens terminologique, aperçu du phénomène de la Déterminologisation* – Béjoint, H., Ph. Thoiron, p.198-217.
- A.Niklas-Salminen (2003): *La lexicologie* – Armand Colin, Paris, p. 159-165.
- Nyckees, V. (1998): *La sémantique* – Paris: Belin, p. 105-133.
- Riggs, F. (1988): The Interdisciplinary Tower of Babel – *International Social Science Journal*, 126, p. 577-592.
- Slodzian, M. (2000): *L'émergence d'une terminologie textuelle et le retour du sens* – Béjoint, H., Ph. Thoiron, p. 61–85.
- Spillner, B. (1994): Terminologie et connotations – D. Candel (ed.): *Français scientifique et technique et dictionnaire de langue* – Paris, p. 53.
- Stoichițoiu Ichim, A. (2006): *Creativitate lexicală în româna actuală* – București: EUB.
- Toma, A. (2000): Lexic specializat – matematica – Bidu-Vrănceanu A. coord. (2000), p. 85-118.
- Toma, A. (2005): Interdisciplinaritate și terminologie matematică: termeni migratori – Pană Dindelegan, G. (coord.): *Limba română – structură și funcționare. Actele celui de-al 4-lea Colocviu al Catedrei de Limba română* – București: EUB, p. 393-403.
- Toma, A. (2006): De la analiza terminologică lexicală la analiza terminologică discursivă. Un exemplu 'funcție' – Pană Dindelegan, G. (coord.): *Limba română. Aspecte sincronice și diacronice. Actele celui de-al 5-lea Colocviu al Catedrei de limba română* – București: EUB, p.329-335.
- Trif R. (2006): *Influența limbii engleze asupra limbii române în terminologia informaticii* – București: Editura Academiei Române.
- Zafiu, R. (2001): *Diversitatea stilistică în româna actuală* – București: EUB (informatica – p. 86-90).

SURSE

- [DEX] Coteanu, I, L. Seche (coord.) (1998): *Dicționar explicativ al limbii române*, ed. a 2-a – București: Editura Univers Enciclopedic.
- [DEXI] Eugenia Dima (coord.) (2007): *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Chișinău: Editura ARC și Editura Gunivas.
- [D.I.] Cristea, V. (1981): *Dicționar de informatică* – București: Editura Științifică și Enciclopedică.
- [MDN] Marcu, F. (2008): *Marele dicționar de neologisme* – București: Editura Saeculum Vizual.
- [NDU] Oprea, I., R. Radu, V. Zăstoiu (2008): *Noul dicționar universal al limbii române*, ed. a 3-a – Chișinău: Editura Litera Internațional.
- [DE] Popa, M.D. (coord.) (1993): *Dicționar enciclopedic* – București: Editura Științifică și Enciclopedică.

22 săptămânal, București.
Academia Cațavencu [A.C.], săptămânal, București
Banii Noștri [B.N.], săptămânal, București.
Cadran Politic [C.P.], revistă lunară de analiză și informare politică, București.
Cotidianul [C], cotidian, București.
Jurnalul Național [J.N.], cotidian, București.
România Liberă [R.L.], cotidian, București.
Săptămâna Financiară [S.F.], săptămânal, București.

A THEORY OF TERMS FROM THE PERSPECTIVE OF EXTERNAL TERMINOLOGY

Abstract

The new theory of terminology that arose at the beginning of the 1990s (which we will refer to as “external terminology”) generally distinguishes itself from the traditional terminology through the new approach on terms (placing them in real discursive situations), through the importance of the linguistic factor, the descriptive-semasiologic view, and through abandoning the synchronical, intradomain perspective, thus leading to the acceptance of terminological variation and of polysemy as natural. Term migration beyond the specialized discourse leads to a process of determinologization, eventually to the development of a special type of polysemy – extradomain polysemy. Following the examination of some current publications that represent various segments of the press, the paper aims at illustrating the behavior of specialized terms when they occur in the permissive context of general language, by the analysis of a term belonging to a domain of great interest in nowadays societies: computer science. Sense transformations (starting from the specialized senses) and, consequently, the development of polysemy denote a process of lexicalization and assimilation of the (initially) specialized terms into the everyday language, requiring their recording in general dictionaries.